



Solen går ned bakom bergen i Wadi Rum. Många beduiner lever numera på turismen i området.



JORDANIEN

– vandringar i stormens öga

Vi ville vandra i ett ökenlandskap och upptäckte att Jordanien är ett naturligt resmål. Landet överraskade oss på många sätt. Det ligger inte så långt bort från Sverige, är vänligt och fridsamt, och erbjuder storslagna upplevelser av både natur och kultur. ▷

Text och foto **Claes Grundsten**

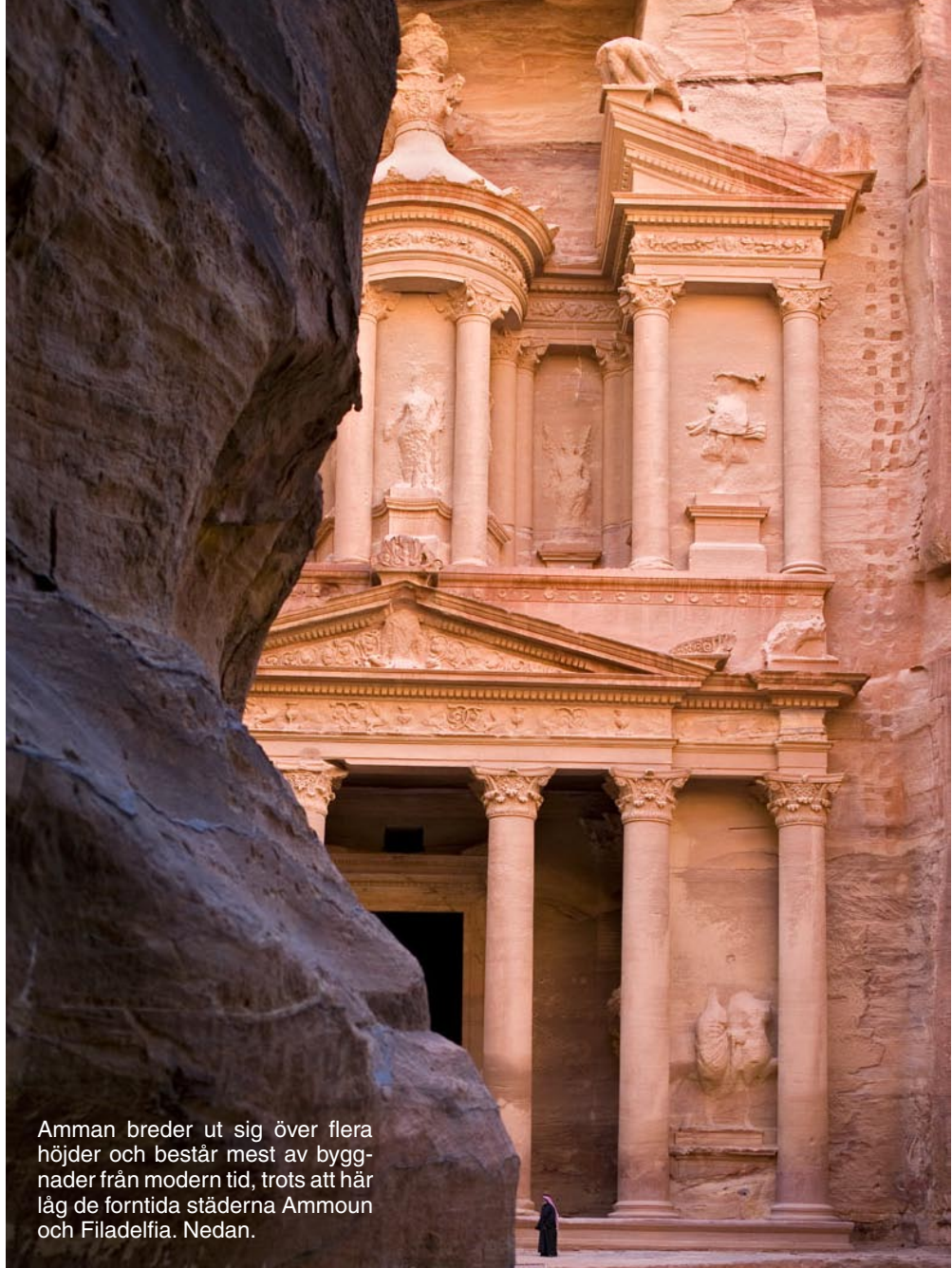
Al-Khazanah betyder "skattkammaren", och är det främsta monumentet i Petra, avsett att vara en grav. En urna på stenfasadens övre del påstås ha innehållit en skatt från Egyptens faraoner under Moses tid.

▼ **E**n hypersmal kanjon – lång, bråddjup och slingrande – leder oss framåt. Vi går nära in på höga sandstensklippor som nabatéerna, det gamla arabfolket, hackade ut till stenstaden Petra långt före Kristi födelse. Kanjonen kallas för siq på arabiska. Efter en och en halv kilometer mynnar den ut i en något större öppning som har ett mycket skyddat läge. Solljuset studsar mot bergssidorna och lyser upp den undanskymda pelarfasaden Al-Khazanah, det förnämsta monumentet i stenstaden.

Klipporna och pelarna består av en sandsten som glöder intensivt rosa-skimrande, medan luften mättas av orientens svunna mystik och historia. Sällan har jag upplevt en lika gripande sammansmältning av stor natur och ett kulturarv. Den beredda vägen genom den trånga klyftan gör Al-Khazanah till en överrumplande stjärnmäll för ögat. Vi gapar av beundran och förundran, men blir också förvånade när vi upptäcker att det innanför den pampiga fasaden som snidats fram ur berget bara finns ett litet uthugget rum. Trots att man kan tro det, var detta monument inget spatiöst tempel, utan en gravkammare.

Petra är Jordaniens mest kända sevärdhet, och numera en världsberömd ikon, och ett underverk av samma dignitet som pyramiderna. Namnet kommer från det grekiska språket och betyder klippa. Denna stenstad har blivit en magnet för den växande turismen i detta för oss gäster så fridfulla land. Trots de omgivande krishärdarna i Mellanöstern, är här lugnt som i stormens öga. Vi vill prova på Jordaniens möjligheter för vandrarer, och de historiska minnesplatserna är naturliga mål. I trakten kring Petra strosar vi under tre dagar, och kamperar ihop med beduiner. En betydande del av Jordaniens befolkning är beduiner. De lever fortfarande ett nomadiskt liv med sina djur, och de bor i tält, men många är också fastboende och verksamma inom turismen som guider och operatörer.

Jordansen är en del av den "bördiga halvmånen" som sedan förhistorisk tid sträcker sig från Iraks floddalar till Medelhavet. 2000 år före Kristus slog sig semitiska stammar ned runt Jordanfloden i ett område som de kallade för Kanaan. Området invaderades senare av en lång



Amman breder ut sig över flera höjder och består mest av byggnader från modern tid, trots att här låg de forntida städerna Ammoun och Filadelfia. Nedan.



Det är en överklig känsla att flyta på Döda havets trettioprocentiga saltlösning.





I Jerash norr om Amman står de romerska kolonnerna på rad.



Nabatéerna byggde mängder av gravar med ståtliga stenfasad i Petra, denna kallas "trädgårdsgrav".

rad folkgrupper. I flera århundraden före modern tid ingick landet i det Osmanska riket, men under första världskriget delade Storbritannien och Frankrike upp området sinsemellan, och 1922 blev landet öster om Jordanfloden, huvudsakligen bestående av öken, ett emirat under prins Abdullah. Detta fick namnet Transjordanien och britternas överhöghet upphörde 1946 då området blev den självständiga staten Jordanien, som två årtionden senare förlorade Västbanken till Israel efter sexdagarskriget.

I dag är Jordanien stort som Götaland, och består mest av ofruktbar öken. Mot väster sjunker högplatån brant ned i en den långsträckt gravsänkan med Döda Havet och Jordanfloden. Längs flanken av denna nedsjunkna dal, Wadi Arabah, står de toppiga sandstenbergen som innesluter Petra. Jordaniens befolkning, historia och turism är knuten till dessa västliga delar som också är gammal biblisk mark.

Vi kommer hit i februari, en bra tid om man vill undvika påfrestande ökenhetta och allt för stor trängsel vid sevärigheterna. I Amman råder busväder, snålblåst och regn, men på 1000 meter lägre nivå, vid Döda havet är det subtropiskt varmt. Vi börjar resan där, med att bada vid jordens lägsta plats, 417 under havet, en märklig upplevelse. Sjöns norra ände kantas på jordanska sidan av en samling hotell. Vi tar in på fashionabla Mövenpick och smetar in oss i en hälsobringande svart gyttja innan vi går ut i vattnet, och guppar sedan som korkar på den trettioprocentiga saltlösningens yta. Det blir inget vanligt dopp. Simma är svårt, dyka nästan omöjligt, och får man vatten i ögonen känns det som en välsignelse när den alerta badvakten kommer fram och håller sötvatten över ansiktet.

Döda havet är en stor och djup sjö, nästan åtta mil lång och fyra hundra meter djup, och så gott som livlös. Två mil över på andra sidan, ligger

Västbanken. Vi skimtar berg i soldiset som belägrar denna konfliktdrabbade landyta. Den verkar avlägsen, både geografiskt och mentalt. Längs stränderna syns saltavlagringar påminnandes om is. Jordanfloden tillför nytt vatten från Genesarets sjö, men något avlopp finns inte. Det är avdunstningen som håller Döda havet i balans.

Med hyrbil kör vi den utomordentligt fina vägen söderut, till Kabak en av många arkeologiskt sevärda städer, här med en välbevarad fästning från korstågen. Vägen stryker utmed Döda havet, och trafiken är lugn och sansad. Fler djupa och långa klyftor, "siqer" skär genom bergen, och de smala floderna från dem rinner under vägen ut i Döda havet. Vill man ägna sig åt "kanjoning" är Jordanien en av världens bättre destinationer. Det väntar spännande äventyr för den som vill utforska klyftorna. Om kulturskatter är det man främst vill uppleva är landet i en klass för sig.

På väg till Amman passerar vi nedanför berget Nebo, där bibelns Moses för första gången skådade det heliga landet och där han sannolikt begravdes. Efter 45-minuters bilresa från Döda havet stannar vi i huvudstaden Amman för att titta på gamla ruiner. Bebyggelsen är utspridd över kullriga berg på samma plats där det antika Filadelfia låg, vid en korsväg för kulturerna. Araber, greker och romare har präglat arkitekturen i dessa trakter. Uppe på en av kullarna står det gamla Citadellet, som byggdes i etapper ovanpå 5000 år gamla bronsåldersgravar. Från kullen får vi en utmärkt vy mot den expansiva staden som numera drar till sig allt fler araber från hela Mellanöstern. I den välbeställda västra stadshalvan bygger rika irakier sina lyxhus på löpande band.

Snåla vindar kring Citadellet gör att vi går in i det intilliggande museet där man förvarar Dödahavsrollarna. Med stor fascination för historiens vingslag beundrar vi dessa 2000 år gamla pergamentbitar, varav några måste hållas i mörker större delen av året för att inte brytas ned. Fynden gjordes i Qumran i Jordandalen år 1947 av en herdepojke som kastade sten i en grotta och hörde hur det krasade. I grottan fann man krukor med skrifter som kunde dateras kring ▶



Bergen i Wadi Rum når över 1700 meter över havet och höjer sig upp till 700 meter över ökensanden. I denna trakt gömde sig Lawrence av Arabien under arabiska befrielsekriget i början av förra seklet.

► vår tideräknings början. Dessa innehöll större och mindre fragment från nästan samtliga bibelböcker.

Staden Jerash blir vårt nästa utflyktsmål bland Jordaniens kulturskatter. Den ligger en timmes bilresa norrut från Amman, genom ett kuperat landskap som bitvis har gröna skogar. Båda städerna ingick i det gåtfulla Decapolis, ett förbund av tio städer som möjligen fungerade som en samling fristater i det Heliga Landet under de grekiska och romerska epokerna. Jerash intogs av romarna år 63 e Kr. Staden hade anlagts långt tidigare av Alexander den Stores legionärer. Arkitekturen blev influerad av både greker och romarna. När man betraktar pelarraden som kantar den urgamla gatan Cardo framkallas en ovanlig kontrasteffekt. Bakom de anfrätta kolonnerna står den nya stadens moderna huskroppar. När vi kommit fram till den romerska amfiteatern som har plats för 3000 åskådare, spelar några jordanska armémusikanter säckpipa, vilket påminner oss om att också britterna intog landet, fast i modern tid. Som sagt Jordanien är kulturernas korsväg.

I Amman plockar vi upp den tidigare beduinen Ibrahim som ska bli vår trekkinguide. Tillsammans far vi söderut till det mäktiga Petra. Vi stannar först för att bekanta oss med beduinfamiljen Albdoul

som bor i ett stort hus i den nya staden som vuxit upp på grund av turismen. Kusinerna Awad och Hatem ska hjälpa oss med lägerplatserna. I sällskap med Ibrahim vandrar vi sedan genom Petra och kan konstatera att detta världsarv är ett enormt stort friluftsmuseum som kräver långa promenader för att kunna överblickas, om man inte gör som många turister, rider häst eller kamel. Vi passerar den mest avbildade stenfasaden Al-Khazanah, och kommer därefter ut ur kanjonsystemet till en bredare sänka mellan bergskedjorna. Här låg stadens centrala del och här finns några få bevarade fristående byggnader. Troligen bodde nabatéerna i hyddor och tält i denna del, väl skyddade mot angrepp, och kanske fanns här 30 000 personer när stadens var som störst. Runt omkring är bergväggarna perforerade av uthuggna gravkammare i den mjuka och färgstarka bergarten. Petra är som en schweizerost i sandsten. På sina ställen har mineralutfällningar färgat klippan i regnbågens alla kulörer. Naturen ger en vacker inramning till detta enorma kulturminne.

Nabatéerna kom från södra delen av arabiska halvön och transporterade gods och varor till hamnarna vid Medelhavet. Under förhistorisk tid hade de sina karavanstråk förbi dessa berg där de så småningom slog sig ned. Tidiga spår av en bosättning härstammar från Alexander

den Stores krig, men det var först under århundradet före Kristus som nabatéerna började förvandla sina bosättningar till en stenstad. De försvarade sig modigt mot inkräktare men var mestadels ett fridsamt folk som finkänsligt karvade ut sina klippfasader för att hedra de döda. De var också skickliga ingenjörer som anlade avancerade bevattningssystem, med uthuggna kanaler och rännor som förde vatten till konstgjorda cisterner i klippan. Det ser vi flera prov på.

Efter tre kilometers vandring från entrén kommer man till en restaurang som är de flesta besökarens vändpunkt på sin tur genom Petra. Vi trängs med många andra för att få oss ett skrovsmål och tänker med bävan på hur det kan vara under högsången. Efter maten lämnar vi stenstaden och går in i obanad terräng genom en spännande sïq som skär rakt igenom en bergsrygg. Klyftan leder till en annan större öppning där beduinerna odlat upp marken. En nabatéisk gravkammare är vårt mål och där väntar Awad och Hatem. Sittandes på utlagda mattor i detta lilla historiska grotthål åter vi utsökt beduinmat, medan nattmörkret och senare kall luft lägger sig över nejden. Några kamrater till våra beduiner dyker upp med sina jeepar. Under kvällen deltar vi i det manliga umgänget mellan beduinerna. Awad plockar fram



Wadi Rum är ett naturskyddat område som erbjuder många olika naturupplevelser. Vi utforskar området till fots.

På flera platser i Wadi Rum finns naturliga stenbroar som vinden urholkat.

inte islam. Ursprungligen var El Deir en plats för festligheter, och till storlek och utseende är det nästan lika imponerande som Al-Khazanah. Men förändringarna smög sig på. Under 600-talet blev Petra en del av det bysantinska riket och platsen övergavs senare efter att ha drabbats av jordbävningar. I sex hundra år förblev stenstaden bortglömd av européerna, ända till 1812 då upptäcktsresande Johann Ludwig Burgkhardt från Schweiz fann att "ruinerna i Wadi Mousa är det gamla Petra".

Vandringen för oss från vild bergsnatur tillbaka till turiststråken. En lång avsidig stig leder förbi några ståtliga gravkammare och upp till toppen av berget Jabal Madhbah där den gamla offerplatsen låg ▶

en flöjt och spelar medan de andra sjunger. Det råder gemyt och en avspänd stämning. Vid sovdags går vi till vårt eget tält som medtagits hemifrån, och som vi har satt upp utanför grottan.

I gryningen fotograferar jag de vackra sandstensbergen, innan vi fortsätter vår

vandringsfärd, nu tillbaka mot Petra. En smal och utsatt stig leder oss svindlande runt ett berg till den mest ensligt belägna av klippfasaderna, El Deir. Namnet betyder "kloster" och hänсыftar på de munkar som levde här för länge sedan. Kristendomen hann ikapp Petra, men



Våra beduinguider dansar glatt när vi stannat i öknen.



Kaffe är standarddrycken för beduiner, dricks i små glas utan öron.



Från kamelens rygg får vi beduinernas perspektiv på landskapet.

► med utblick över hela Petra. Nabatéerna dyrkade länge de gamla arabiska gudarna och slaktade getter här uppe. Därifrån klättrar vi ned till "fasadgatan" igen, allt medan Ibrahim hälsar till höger och vänster. Han är välkänd bland sina kollegor och hjälper oss att kommunicera, även om anmärkningsvärt många jordanierna kan en del engelska fraser. Färden har gått som i en åtta och genomkorsat hela stadsområdet och ett par mil hinner det bli innan vi till slut överger monumenten genom samma siq som vi begick igår. Lägret har flyttats till en annan plats där våra beduinvärdar på beduinernas vis sover i ett gethårstält, medan vi intar vårt eget efter att ha dansat och sjungit ihop med dem.

Vandringen avslutas när vi dag tre fortsätter till lilla Petra som ligger mer avsides, och därför känns som en mer genuin sevärighet. I denna kanjon har man huggit ut hålkor som var värdshus för dem som besökte Petra. Vi vandrar dit långsamma väg som användes under fornstora dagar, och passerar ett

beduinläger med de karaktäristiska svarta gethårstälten. Ibrahim som nu insett att vi är hängivna vandrare, vill också visa oss en annan färdväg som han har vandrat, och låter Awad köra oss från lilla Petra på en ganska ny väg genom de branta och torra bergen ned till Wadi Arabah, gravsänkan som leder till Akabaviken. På dalens botten finns Jordaniens vackraste sandöken där vi stannar en kort stund och kan beundra den heta terrängen med kameler som rör sig vant som hägringar i värmedallret, medan våra beduinvärdar blir så uppspelta att de börjar dansa intill bilen. Dessa sanddyner passerar man under en veckotur som börjar upp i bergen vid naturreservatet Dana, det viltrikaste i landet. Därifrån går färden ned hit till denna öken och fortsätter sedan tillbaka upp i bergen för att sluta vid Petra. Det får bli nästa gång, tänker jag.

Med dessa områden i färskt minne kör vi vidare till Jordaniens mest omskrivna ökentrakt, Wadi Rum. Här spelade David Lean in sin episka film om Lawrence av Arabien på 1960-talet. Vi viker av från motorvägen mellan Amman och Akaba

och ser hur landskapet reser sig som i filmen, och hur klossar till berg tornar upp. Lean valde denna plats därför att Lawrence höll till här. "Massiven voro krönte av rader av kupoler, mindre varmt röda än själva bergmassan, närmast grå och låga. De fullbordade den likhet med bysantinsk arkitektur, som utmärkte detta oemotståndliga ställe, denna triumfväg, som överträffade den vildaste fantasi." Thomas Edward Lawrence är en formidabel naturskildrare i sin klassiska bok, *Visheten sju pelare*, som handlar om hans äventyr i Arabien under befrielsekriget mot ottomanska väldet. I Wadi Rum fann han ett perfekt gömställe och en bas för sina räder. Uppe i bergen låg en källa skyddad. Den kallades Shallah, men heter numera Lawrence källa. I dess närhet ligger dagens Rum Village, en nyuppförd beduinstad för folk som arbetar med turismen inom det naturskyddade området. Wadi Rum är en av Jordaniens mest besökta platser och hit kommer alla som vill uppleva öknen och även klippklättrare, ballongfarare, jeepexpeditioner och som i vårt fall ökenvandrare.

Vi tar in på tälthotellet Captains Camp och får se en bedårande solnedgång. Kombinationen av öken och berg är estetiskt tilltalande. Vi tar oss till fots genom sandhavet mellan bergens höga klippväggar som är bruna och beige, och ibland ser ut att ha dränkts i flytande choklad som stelnat. Wadi Rum är egentligen en kolossal skärgård, där kobbarna består av flera hundra meter höga sandstensmassiv, och fjärdarna täcks av sandslätter. Ibland är de vidöppnar, ibland smala som kanaler, och bergen grupper sig i gyttiga kluster. Hela topografin, hela geografin väcker en enorm upptäckarlusta som driver oss framåt över den tungtrampade sanden. Vi passerar nabatéiska klippmålningar, tar oss in i smala klyftor och passerar förbi naturliga stenbroar med smäckra valv. Och natten tillbringas vi under bar himmel långt från närmaste bebyggelse. Nästa dag rider vi kamel tillbaka till utgångspunkten. Några beduiner möter upp på morgonen, och från djurens höga pucker kan vi utan ansträngning se hela landskapet spelas upp för ögonen, ungefär som i David Leans film. Men priset är en öm rumpa.

Resefakta

Jordan Airlines har en flygförbindelse från Wien till Amman. En biljett Stockholm-Amman kostar från 4 580 kronor. Det finns gott om engelsktalande guider i landet. Att hyra bil och köra själv är inget man bör dra sig för. Trafiktempot är ovanligt lugnt. Priserna är överlag på europeisk nivå. □